

Ako postupovať pri odhalení sexuálneho zneužívania

K odhaleniu sexuálneho zneužívania pristúpime, až keď máme zhromaždené a zdokumentované všetky informácie, ktoré pochádzajú buď od dieťaťa, alebo vyplývajú z faktov, ktoré boli uvedené na porade o prípade (pozri kapitolu 3: Čo robiť v prípade podozrenia na sexuálne zneužívanie). Musíme mať čo najväčšiu istotu, že k sexuálnemu zneužívaniu skutočne došlo. Prvoradá je ochrana dieťaťa, to znamená, že po odhalení nesmie dôjsť k žiadnemu kontaktu medzi dieťaťom a páchatelom. Dieťa musí mať zaistené bezpečné ubytovanie. Až potom sa môžu uskutočniť definitívne odhaľujúce a konfrontačné rozhovory s dieťaťom, matkou, páchatelom. Pomáhajúce profesionálky a profesionáli určujú, kedy nastane správny moment na konfrontačné rozhovory.

Pred uskutočnením rozhovoru si musíme vyjasniť:

- Kto bude hovoriť s dieťaťom? (špeciálne vyškolený odborník alebo odborníčka, ktorá pozná dynamiku sexuálneho zneužívania, napr. psychiater alebo psychiatrička, sociálna pracovníčka alebo psychológ)
- Bude pri rozhovore prítomná osoba blízka dieťaťu?
- Kde sa rozhovor uskutoční?
- Bude sa rozhovor zaznamenávať na video?
- Kto bude hovoriť s matkou?
- Kto bude hovoriť s podozrivým?
- Kam pôjde dieťa, ak sa nebude po rozhovore môcť vrátiť domov?

Dôležitým predpokladom na odhalenie zneužívania je komunikácia s dieťaťom a chlapcom o jeho obavách a neistote; treba pracovať s rôznymi pocitmi, pretože dievča alebo chlapec postihnutý sexualizovaným násilím pociťuje:

- strach, že prezradza tajomstvo;
- ostych hovoriť o sexualite;
- strach, že tomu, čo vraví, nikto neuverí;
- strach, že bude v očiach druhých na vine (napr. že ju označia za zvodkyňu);
- strach, že bude kvôli odhaleniu musieť znášať trest a zavrnutie zo strany rodiny alebo pomáhajúcich profesionálok a profesionálov;
- strach, že sa vyhrážky páchatela naozaj uskutočnia;
- strach z dôsledkov odhalenia pre rodinu, ako aj pre seba;
- strach zo straty väzieb a vzťahov;
- strach z neistej budúcnosti, pretože nie je jasné, kto sa oň postará.

S týmito obavami možno pracovať napríklad tak, že porozprávame príbeh iného dievčaťa alebo chlapca. Tento príbeh by sa mal v niečom podobáť príbehu dieťaťa, s ktorým hovoríme, aby sa mohlo otvoriť a hovoriť o odlišných i rovnakých skúsenostiach.

NIEKOĽKO ODPORÚČANÍ NA VEDENIE ODHAĽUJÚCEHO ROZHOVORU S DIEVČAŤOM ALEBO CHLAPCOM

Prvou úlohou osoby, poverenej vedením rozhovoru, je vysvetliť dieťaťu, prečo je tu. Musíte dbať na to, aby ste ho neonašlepkovali ako problémové.

- Musíte nájsť vhodný spôsob, ako mu vysvetliť svoju úlohu v rozhovore, napríklad: „Tu smú deti povedať všetko, dokonca aj vtedy, keď im to niekto zakázal...“
- Vyhýbajte sa dlhým vetám a vyjadrujte sa jasne a zrozumiteľne. Ak dievča alebo chlapec nerozumie tomu, čo hovoríte, skúste to povedať inými slovami.
- Vyhýbajte sa akémukoľvek fyzickému kontaktu s dieťaťom, „držte“ ho však slovami.
- Môžete hovoriť o „dobrých“ a „zlých“ tajomstvách a o zákaze prezradiť tajomstvo, napríklad: „Viem, že deťom sa často hovorí, aby nikomu nič nepovedali.“
- Dajte najavo pochopenie pre jeho obavy, zvlášť pre jeho ambivalentné pocity.
- Snažte sa jasne vysvetliť, že za zneužívanie je zodpovedný páchatel' a že dievča alebo chlapec postihnutý sexualizovaným násilím nenesie na zneužívaní žiadnu vinu, napríklad: „Je to jeho problém. Vie, že je nesprávne mať sexuálny vzťah s dieťaťom. Používa rôzne triky, aby si urobil to, čo chce. Prečo si myslíš, že je to tvoja vina?“ Keď však páchatela postavíte do príliš zlého svetla, môže sa stať, že dieťa bude toto negatívne hodnotenie vzťahovať na seba.
- Účinné sú priame pokyny, napríklad: „Ukáž mi“ namiesto „Mohla by si mi ukázať“.
- Nedávajte mu sugestívne otázky, lepšie je vymenovať viaceré možnosti a poukázať aj na to, že by to mohlo byť i celkom inak, napríklad: „Stalo sa to v posteli, v kúpeľni, na povale alebo niekde inde?“ Z ponúkaných

alternatív dieťa pochopí, že si dokážete predstaviť rôzne okolnosti, že sa nebojíte o istých veciach hovoriť, že poznáte zážitky iných detí, ale ste prístupný či prístupná aj jeho špecifickým problémom a skúsenostiam.

- Sľubujte len to, čo naozaj môžete dodržať, napríklad nehoďte: „Teraz už bude zasa všetko dobré“, ale radšej „Budem sa snažiť nájsť východisko“.
- Poďakujte dieťaťu za prejavenu dôveru a vysvetlite mu ďalší postup, aby sa vedelo v situácii orientovať.

Po odhaľujúcom rozhovore treba v prítomnosti dieťaťa a osôb zodpovedných za jeho výchovu (ale nie v prítomnosti páchatela) zopakovať, čo bolo obsahom rozhovoru. Odhalenie sexuálneho zneužívania sa pre dieťa stáva reálnym až vtedy, keď to, čo sa stalo, vyrozpráva. To isté platí aj vo vzťahu k terapii, to znamená, že osoba zodpovedná za dieťa by mala v jeho prítomnosti informovať terapeutku či terapeuta o sexuálnom zneužívaní. (Jirku 1993)

Ak by dievča alebo chlapec nechcel v odhaľujúcom rozhovore povedať vôbec nič, ale vy ste na základe získaných údajov nadobudli presvedčenie, že k sexuálnemu zneužitiu došlo, snažte sa s ním ďalej udržiavať kontakt a prehĺbiť jeho dôveru.

Ak sa podozrenie nepotvrdí, nápadné správanie dievčaťa alebo chlapca pravdepodobne zapríčinili iné problémy. Pokúste sa preto s ním hovoriť aj o ďalších možných problémoch. Môžete sa o tom pozhovávať aj s osobami zodpovednými za jeho výchovu.

POPIERANIE

Dievčatá a chlapci veľmi často po odhalení svoju výpoveď odvolajú. Poznanie mechanizmu „popierania“ a práca s ním sú súčasťou procesu odhaľovania zneužívania. Dieťa zdanlivo nadobudlo moc zachrániť alebo zničiť svoju rodinu. Táto zodpovednosť, ktorú nedokáže uniesť, spôsobuje, že sa cíti ako „dobré“, keď nič nepovie, a ako „zlé“, keď zneužívanie odhalí.

Najmä ak došlo k zneužívaniu v najbližšej rodine, hrozí riziko, že obaja rodičia budú vyvíjať na dieťa nátlak.

Z tohto dôvodu by sa mali odhaľujúce a konfrontačné rozhovory s dieťaťom, s blízkou osobou a s podozrivým uskutočniť podľa možnosti v ten istý deň. Môžeme ich uskutočniť až vtedy, keď je zabezpečené a pripravené oddelené bývanie obete a páchatela. Ak je páchatelom zneužívania matkin partner, je dôležité, aby sme sa s matkou zhovárali osamote, inak totiž vzniká riziko, že matka bude chrániť skôr partnera ako dieťa.

ODHAĽUJÚCI A KONFRONTAČNÝ ROZHOVOR S MATKOU

Obsahom rozhovoru je konfrontácia matky so skutočnosťou, že jej dcéru alebo syna sexuálne zneužíval otec/otčim, a s dôsledkami tohto činu pre ňu. Rozhovor bude jednoduchší, ak ho povedú dve osoby, ktoré matke jasne povedia, čo sa dozvedeli. Týmto spôsobom možno hovoriť tak o situácii matky, ako aj o situácii dieťaťa bez toho, aby bola jedna strana v rozhovore znevýhodnená. Cieľom rozhovoru je zistiť, či je matka schopná prevziať zodpovednosť za ochranu dieťaťa a znášať dôsledky, ktoré z toho vyplývajú.

V tomto i v ďalších rozhovoroch treba matku povzbudzovať v tom, aby:

- dcére alebo synovi verila;
- pochopila, že jej zlé tušenia sú realitou;
- preniesla zodpovednosť za sexuálne zneužívanie na páchatela;
- v žiadnom prípade neobviňovala zo zneužívania dcéru alebo syna;
- odteraz dcéru alebo syna chránila.

Pre matku je ľahšie uveriť, čo sa stalo, keď to počuje priamo od svojho dieťaťa, keď napríklad môže vidieť videozáznam z odhaľovacieho rozhovoru s dieťaťom. Je užitočné, keď s ňou riešime aktuálnu situáciu „Čo bude, keď prídete domov?“, ako aj keď jej dáme jasné odporúčania, ako ďalej postupovať, a sprostredkujeme informácie o dostupnej pomoci (napríklad dohodneme s ňou termíny ďalších poradenských stretnutí, možnosti právneho poradenstva a pod.).

KONFRONTAČNÝ ROZHOVOR S PÁCHATEĽOM

Účelom rozhovoru je konfrontácia páchatela so skutočnosťou, že sexuálne zneužívanie bolo odhalené. Na to potrebujeme čo najviac faktov. Cieľom konfrontačného rozhovoru je, aby páchatel prevzal zodpovednosť za sexuálne zneužívanie. Páchatelovi vysvetlíme dôsledky zneužívania pre dievča alebo chlapca, rodinu i jeho samého. Rozhodne musí opustiť prostredie, v ktorom zneužívané dieťa žije. Ďalšie informácie nájdete v kapitole 18: Práca s páchatelmi.

Citovaná literatúra

Jirku, D.: *Dokumentation der Fachtagung für feministische Mädchenarbeit*. Graz 1993.